

Is fonemas o sonos. Is **vocales**

Podimus distìnghere is fonemas in duas categorias:
vocales e cunsonantes.

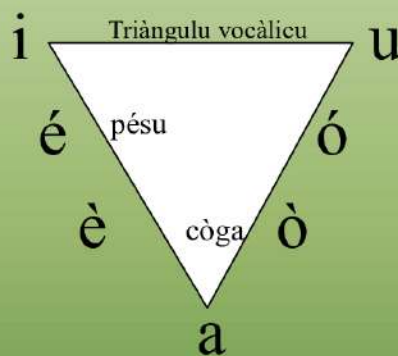
Is **vocales**, sa boghe prus simple chi faghimus,
podimus nàrrere chi in sardu sunt chimbe:

a, e, i, o, u

Sa vocale tònica

De totu is vocales de su faeddu, nde naramus una chi s'intendet prus de is àteras: est sa **vocale tònica**.

/U/ e /I/ sunt semper serradas:
vida, pische, fílixì, buca, nughe,
turri, úmidu.

Sa /A/ semper aberta:
bàscia: barra, pache,
pani, Sàrdara, tàcula;

E pro **i**te in su tri**à**ngulu voc**à**licu
cont**a**mus du**u**as /**E**/ e du**u**as /**O**/?- Ca
sunt diferentes

To**c**at semper a
conn**ò**schere,
isch**i**ere e n**à**rrere
sa t**ò**nica ca dae
cu**u**ssa si
cump**r**endet
m**è**gius **i**te bo**l**et
n**à**rrere su fa**e**ddu:
chie allegat b**e**ne
no isb**à**gliat sa
t**ò**nica!

Sa /E/ e /O/ tónicas

Cando in su faeddu is vocales mesanas /E/ e /O/ sunt tónicas ddas podimus pronuntziare in modu diferente, o abertas, o serradas:

/é/ + serrada: *centu/chentu, mesu, netu, pesu*
/è/ + aberta: *cena/chena, mesa, neta, pesa*

/ó/ + serrada: *nou/nobu/novu, modu, lobu, solu*
/ò/ + aberta: *noa/noba/nova, moda, loba, sola*

Sa **diferéntzia de apertura** de sa tònica podet determinare una **diferéntzia de significadu**:

*Pongu s'aneddu de **oru** in cust' **oru**. = 1 oro, 2 tretu*

*“**Boi**” est “goi, aici”, no unu **boi**! = 1 avb., 2 boe, voe*

*Bollu **sceti sceti**, no póddini! = 1 avb., 2 scete*

***Beni** cun nosu a fai **beni**! = 1 imper. bènniri,
2 bene*

Sa lege de sa metaforesi

Podimus nàrrere ca s'apertura de /e/ e /o/
dipendet dae sa vocale postónica:

1. Ddas naramus **serradas** [/é/, /ó/] **si sa postónica est serrada** (u, i): *centu*, *mesu*, *netu*, *nou*, *modu*, *lobu*,
2. Ddas naramus **abertas** [/è/, /ò/] **si sa voc. postónica est aberta** (a): *cena*, *mesa*, *neta*, *noa*, *moda*,

Sa lege de sa metafonesi

is cosas non torrant però!

is m^òntis, is c^òrrus, sa l^èi, su p^èi

Si is postònicas sunt serradas, pro ite is tònicas sunt apertas?

Sc^èti ; b^èni ; ^òru; b^òi ; Lanus^èi, Gad^òni

Sa lege de sa metafonesi

is mòntis, is còrrus, sa lèi, su pèi

Etim.: Is mòntes, is còrros, sa lège, su pèe

scèti [etim. *scete*],

bèni [etim. *bène*],

òru [etim. *òro*],

bòi [etim. *bòe*];

Coniugatziones latinas

Prima

	SINGOLARE	PLURALE
Nom.	rosă	rosae
Gen.	rosae	rosarum
Dat.	rosae	rosis
Acc.	rosam	rosas
Voc.	rosă	rosae
Abl.	rosā	rosis

Coniugatziones latinas

segunda

Caso	Singolare	Plurale
Nominativo	<i>amīcŭs</i>	<i>amīcī</i>
Genitivo	<i>amīcī</i>	<i>amīcōrum</i>
Dativo	<i>amīcō</i>	<i>amīcīs</i>
Accusativo	<i>amīcūm</i>	<i>amīcōs</i>
Vocativo	<i>amīcē</i>	<i>amīcī</i>
Ablativo	<i>amīcō</i>	<i>amīcīs</i>

Coniugatziones latinas

Sa de tres

Maschile

Singulare

Nom. mons

Gen. montis

Dat. monti

Acs. **montem**

Voc. mons

Abl. monte

Plurale

montes

montium

montibus

montes

montes

montibus

Coniugatziones latinas

Sa de bator e Sa de chimbe

Nominativo	<i>domŭs</i>	<i>domŭs</i>
Genitivo	<i>domŭs</i>	<i>domŭŭm</i> (
Dativo	<i>domŭī</i> (raro <i>domŏ</i>)	<i>domībŭs</i>
Accusativo	<i>domŭm</i>	<i>domŏs</i> (ra
Vocativo	<i>domŭs</i>	<i>domŭs</i>
Ablativo	<i>domŏ</i> (raro <i>domŭ</i>)	<i>domībŭs</i>

Declinazione di <i>diēs</i> , <i>diēī</i>		
Casi	Singolare	Plurale
Nominativo	<i>diēs</i>	<i>diēs</i>
Genitivo	<i>diēī</i>	<i>diērŭm</i>
Dativo	<i>diēī</i>	<i>diēbŭs</i>
Accusativo	<i>diēm</i>	<i>diēs</i>
Vocativo	<i>diēs</i>	<i>diēs</i>
Ablativo	<i>diē</i>	<i>diēbŭs</i>

Sa lege de sa metafonesi

Sa lege de sa metafonesi funtzionat peri cun faeddos chi portant medas vocales: su sonu vocàlicu prus a in antis detérminat s'apertura de is /e/ e /o/ tónicas e si sa post tónica no est una /a/ o /i, u/ etimológica cumandat sa **post** **postónica**:

bènnere, *pètene*, *tènnere*, *trèmene*, *bènniri*, *pètini*,
tènniri, *trèmini*,

génneru, *zénneru*, *gènniru*

òrfunu, *òrfanu*

grómeru > *lòmburu-lumburu*

Metafonesi: donade cura a is variantes!

Totu su sardu est sa matessi limba e in is variantes de su **matessi faeddu** sa /e/ e /o/ tónicas faghent sa **matessi apertura** peri si custos faeddos, portant una postónica /i/ o /u/ chi currispundet a una /e/ o una /o/:

Post	<i>bene, deche, dente, feche, mente, tenes</i>
tónica	<i>bèni, dexi, denti, fexi, menti, tenis</i>
/i/ < /e/	<i>vene, degi, fegi</i>

Post	<i>bonos, domos, fogos, logos, modos, bonus,</i>
tónica	<i>domus, fogus, logus, modus</i>
/u/ = /o/	

Metafonesi: attenzione a is variantes!

Sa própiu cosa est cun postónica diferente ma mesana etotu:

*bèngio***o**, *cumprendo***o**, *lègios***o**, *tèngio***o**, *tretos***o**
*bengu***u**, *cumprendu***u**, *lègius***u**, *tèngiu***u**, *tretus***u**
*benzo***o**, *lezos***o**, *tenzo***o**

*conte***e**, *monte***e**, *ponte***e**, *pones***e**, *isprone***e**, *televisione***e**
*conti***i**, *monti***i**, *ponti***i**, *ponis***i**, *isproni***i**, *televisioni***i**

A/c. In is faeddos cun /g+i/ custa /i/ est solu iscritura, non tenet valore de voc. comente si biet in is var. *bengu/benzo*, *lezos*, *tenzo* e no faet efetu a sa tónica. In pràtiga, **totu su sardu** faghet sa **pròpiu apertura** de is tónicas.

Sa régula de s'atzentu gràficu

Chie leghet non semper connoschet totu is faeddos. Tando, faghet, a marcare sa voc. tónica pro chi totus potzant lèghere cun seguresa e pretzisione.

S'85% de is faeddos tenent comente tónica sa II voc., tando podimus **sinnalare sa tónica cun atzentu gràficu** ponende custu **petzi in is vocales de postu 1 e 3** (o fintzas **4: abóghinalu!**) contende dae manu bona a manu manca:

4 3 2 1
 o r r ù
 o r r ù t u
← o r r ù i r i

Voc. 1: *ajó, però, cumò, arrú, Alà, Lodè, lassamí!, Cìò
ciò, tichè tichè...*

Voc. 3: *Bèndere, Sèneghe, trèmini, tàsuru, pònnere,
pàsìdu prèssiu, tzúcuru, nóxiu, arròsciu,
iscarésciu, nóghidu, reséssiu!*

Pro simplitzidade si marcat
s'atzentu gràficu ebbia sena
distìnghere si est abertu o serradu

